

Rinolaliya Nutq Kamchiligining Kelib Chiqish Sabablari

Xoshimova Shoxista Muhammadjon qizi¹

Annotatsiya: Ushbu maqolada rinololayiya nutq kamchiligini keltirib chiqaruvchi omillr va rinolaliya nutq kamchiligini turlari ko'rsatib o'tilgan.

Tayannch so'zlar: Rinololiya, nutq , nutq kamchiligi, ochiq rinolaliya, yopiq rinolaliya, aralash rinolaliya.

Rinolaliya nutq kamchiligi o'g'ir nutq nuqsonlari safiga kiradi. Rinolaliya lotincha so'zdan olingan bo'lib "rihinos"- burun, "lolio"- " nutq" degan ma'noni anglatib so'zma-so'z tarjima qilinganda burun ohangidagi nutq degan ma'noni anglatadi. Rinolaliya kelib chiqish sabablariga ko'ra organik va funksional sabablarga ajratiladi.

Organik - ko'z bilan ko'rsa bo'ladigan sabablarga ya'ni yumshoq va qattiq tanglay tanglaydagi yoriqlik, pastki va yuqori lablarda yoriqlik, burundagi gosht, mulkdagi ochiqlik holatlarini misol qilishimiz mumkin.

Funksional - Bola burnidagi goshtni oldirgandan keyin ham burun ohangida gapirishga o'rganib qolishligi, artkulyatsion profildagi yoriqliklar jarrohlik yo'li bilan xal etilgandan song ham bolaning nutqiga ta'sir qilishini misol qilishimiz mumkin. Bola yoriqlik bilan tug'ilishga sabab ona homiladorlik davrida toksikoz davri yaxshi o'tmasligi va keyinchalik umri davomida biror harakat tufayli artikulyatsion profilda yoriqlik paydo bo'lishi asosiy sabab bo'ladi.

Rinolaliya nutq kamchiligining 3 xil turi mavjud:

1. Yopiq
2. Ochiq
3. Aralash

Ochiq rinolaliya deb burundan chiqmasligi kerak bo'lgan havoni burundan chiqib ketishga aytiladi. Ochiq rinolaliyaning asosi M, Ng, N tovushlaridan tashqari barcha tovushlarda o'pkadan kelayotgan havo faqat og'iz bo'shlig'idan o'tadi. Tovushlarni talaffuz qilayotganimizda havo burundan chiqsa ochiq rinolaliya bo'ladi. Havo burundan chiqishi uchun yumshoq tanglayda ochiqlik bo'lishi kerak. Yumshoq tanglayda bo'lgan ochiqlik sabab o'pkadan chiqayotgan havo og'iz bo'shlig'idan chiqishi kerak bo'lgan havo ochiqlik orqali havo burun bo'shlig'iga o'tib ketishi natijasida M, N, Ng tovushlarini talafuz qilishda kamchiliklar kuzatiladi.

Yopiq rinolaliya deb burundan chiqishligi kerak bo'lgan havo burundan chiqmasligiga aytiladi. Yopiq rinolaliya ochiq rinolaliyani teskarisi ya'ni M, N, Ng tovushlardan tashqari hamma tovushlarda havo burundan chiqishligi kerak. Yopiq rinolalik bolaga misol qilib burnida goshti bor bolani aytishimiz mumkin. Yopiq rinolaliyani holatida burun yoki tomo'g' devorida gosht bo'lishligi, gosht bo'lganligi uchun havo burunga o'tolmaydi ko'p holatlarda jarroxlik yo'li bilan go'sht olib tashlangandan song o'z-o'zidan yaxshi bo'lib ketadi. Yo'lni ochib qoysa ham yaxshi bo'lmasligi organikani orqasidan funksional kelib chiqadi. Ya'ni bola og'zidan havo chiqarishga moslashib qolgan bo'ladi. Yopiq rinolaliyada burundan nafas olib burundan chiqarishni og'izdan nafas olib og'izdan chiqarishni o'rgatsak bo'ldi. chunki bunday bolalar ushbu holatni bilmaydi.

¹ ADPI, Maktabgacha ta'lim fakulteti Maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 203-guruh talabasi

Aralash rinolaliyada yuqorida ko'rsatib o'tilgan ikkala holat birin ketin keladi. Burunda göshti ham bor, yoriqlik ham bor bōladi.

Rinololiya nutq kamchiligini yuzaga kelmaslik uchun ona homiladorlik davrida yegisi kelgan narsalarni yeyishi zarur. Shu sabab orqali ham bolada ochiqlik, yorug'lik sasab bo'ladi. Masalan uy qurilayotgan jarayonda biror mahsulot yo'q bo'lsa qurilish ishlari ham to'xtab qoladi. Bola ham onaning qornida rivojlanayotgan paytda qaysidir vitamin yetishmasligi tufayli yoriqlik bilan dunyoga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. M. Ayupova. Logopediya. Toshkent.2007.
2. Avitsenna.uz sayti
3. M.Ayupova. L. Mo'minova. Logopediya.Toshkent. 1993.
4. Аблаева, Н. К. (2024). ПРОБЛЕМЫ ИЗУЧЕНИЯ ЛИТЕРАТУРЫ В СОВРЕМЕННОЙ ШКОЛЕ. INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY, 2(5), 152-156.
5. Аблаева, Н. К. (2024). РОЛЬ ПРИРОДЫ В ДРАМЕ ОСТРОВСКОГО «ГРОЗА». MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 8(8), 176-181.
6. Аблаева, Н. К. (2024). ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФОЛЬКЛОРНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ В БАЛЛАДЕ В. ЖУКОВСКОГО «СВЕТЛАНА». YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(3), 129-132.
7. Аблаева, Н., & Джуманиязова, И. (2024). ВОЗМОЖНОСТИ КОРПУСНОЙ ЛИНГВИСТИКИ В ИЗУЧЕНИИ РУССКОГО СЛОВООБРАЗОВАНИЯ. «CONTEMPORARY TECHNOLOGIES OF COMPUTATIONAL LINGUISTICS», 2(22.04), 520-524.
8. Аблаева, Н. К. (2024). НРАВСТВЕННО-ФИЛОСОФСКАЯ ПРОБЛЕМА В ТВОРЧЕСТВЕ ЛН Толстого (на примере романа " Война и мир"). JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCH, MODERN VIEWS AND INNOVATIONS, 1(1), 24-27.
9. Frunzevna, M. Z., & Odilbekovna, R. N. (2024). TIL O'RGANISHDA O'YINLASHTIRISH VA BOSHQA INNOVATSION YONDASHUVLAR. MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS, 9(9), 11-13.
10. Матниязова, Ф. Ф., & Мадрахимова, З. Ф. (2024). ТЕХНОЛОГИЯ ПРИМЕНЕНИЯ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ. THEORY OF SCIENTIFIC RESEARCHES OF WHOLE WORLD, 4(1), 116-118.
11. Мадрахимова, З. Ф., Баркулиева, Л. Р., & Юсупова, М. К. (2024). СОВРЕМЕННОЕ ОБРАЗОВАНИЕ В ФОРМИРОВАНИИ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ: ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТЕХНОЛОГИЙ. YANGI O 'ZBEKISTON, YANGI TADQIQOTLAR JURNALI, 1(3), 165-169.
12. Мадрахимова, З. Ф. (2024). Литературные Загадки В Детской Поэзии: Описание, История Создания. Journal of Innovation in Education and Social Research, 2(1), 166-171.
13. Мадрахимова, З. Ф. (2023). ОБРАЗОВАНИЕ СЛОВ ОТ ТЮРКСКИХ ОСНОВ С ПОМОЩЬЮ РУССКИХ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ЭЛЕМЕНТОВ. Innovative Development in Educational Activities, 2(9), 142-145.
14. Мадрахимова, З. Ф. (2023). ЕСЛИ НЕ ЖИТЬ СОВРЕМЕННОСТЬЮ-НЕЛЬЗЯ ПИСАТЬ. O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI, 2(16), 570-572.

15. Xusanova, M. R. A. (2021). The Use Of Expressive Phonetic Means In Farida Afroz Works. THEORETICAL & APPLIED SCIENCE Учредители: Теоретическая и прикладная наука,(9), 642-645.
16. Xusanova, M. R. A. (2021). THE USE OF ARCHAISM IN THE WORKS OF FARIDA AFROZ. Theoretical & Applied Science, (4), 252-254.

